TÜRK HALK BİLİMİNİN SEÇKİN BİLİM İNSANI PROF. DR. UMAY GÜNAY İLE SÖYLEŞİ

An Interview with Prof. Dr. Umay Günay: An Honorable Scholar of Turkish Folklore Studies

Une interview avec Prof. Dr. Umay Günay savant émérite des arts et taditions populaires

Doç. Dr. Nebi ÖZDEMİR*

N.Ö. - Sn. Hocam, akademik hayata başlama neden ve şartlarınız hakkında bilgi verir misiniz?

Prof. Dr. Umay GÜNAY - 1968 Yılında A.Ü. Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Dil İhtisas kısmından mezun olduktan sonra, Erzurum Erkek Lisesi'nde edebiyat öğretmeni olarak kısa süreli görev aldığım dönemde, benim eğitim ve öğretim anlayışımla Bakanlığın kabulleri birbirinden çok farklı olduğunu gördüm. Bu tarihlerde Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Halk Edebiyatı ve Yeni Türk Edebiyatı alanlarında asistanlık sınavı açmıştı. Bir edebiyat öğretmeni olarak Ortaöğretimdeki sistemi ve zihniyeti değiştirmem mümkün olamayacağı için akademik çalışma yapmayı tercih ettim. Mezuniyet ihtisasım dil olmakla beraber, Türk Halk Edebiyatı'na da alaka duymaktaydım. Sınavı kazandım ve aynı yıl Eylül ayında Türk Halk Edebiyatı asistanı olarak göreve başladım.

N.Ö. - Sn. Hocam, Erzurum Ekolü'nün Türk halkbilimi araştırmaları bakımından önemini ve katkılarını değerlendirir misiniz?

Prof. Dr. Umay GÜNAY - Erzurum Atatürk Üniversitesi, Büyük Atatürk'ün arzuzu doğrultusunda bölgesel kalkınmaya katkıda bulunmak ve ülkemizin doğusuna da bilimsel hayatın katkılarını sunmak üzere1958 yılında kurulmuş değerli bilim yuvasıdır. Atatürk Üniversitesi, yalnız Türk Halk Edebiyatı alanında değil, bütün alanlarda yetiştirdiği değerli bilim adamları ile kendisinden sonra kurulan bütün yeni üniversiteleri ve eski üniversitelerin eksik kadrolarını tamamlamakta fevkalade etkili olmuştur. Kendi alanımıza dönecek olursak, Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi'nin ve Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nün Kurucu Dekanı ve Bölüm Başkanı, değerli hocamız, rahmetli Prof. Dr. Mehmet Kaplan'dı. Rahmetli Kaplan Hoca'nın ihtisası Yeni Türk Edebiyatı olmakla beraber o Türk Edebiyatı'nı bir bütün olarak kavrayan ve edebiyatın kültür birikimi alt yapısı üzerinde yükseldiğini bilen bir büyük hoca ve eksiksiz, kompleksiz büyük bir bilim adamıydı. Bu sebeble I947 yılından beri Türk Dili ve Edebiyatı Bölümlerinde yer almayan Türk Halk Edebiyatı'nı da kurucusu olduğu bölümün programlarına dahil etmiştir. Ayrıca, Erzurum'da o yıllarda fevkalade canlı bir biçimde hayatiyetini sürdürmekte olan sözlü kültür ürünlerini derlemek ve kaydetmek üzere de faaliyete geçmiştir. Bir halk bilgesi ve halk kültürünün ve özellikle de halk hikayeciliğinin taşıyıcısı olarak zengin bir kaynak olan rahmetli Behçet Mahir'i Fa-

* Hacettepe Üniversitesi, Türk Halkbilimi Anabilim Dalı Öğr.Üyesi

külte'ye müstahdem kadrosuna almıştır. Böylece, bir önemli kaynağın bütün bilgi birikimi kayıtlara aktarılmıştır. Hoca Türk Halk Edebiyatı çalışmalarını, derleme, lisans ve lüsansüstü çalışmalarla bir bütün halinde programlamış ve hayata geçirmiştir. Atatürk Üniversitesi bünyesinde, Pertev Naili Boratav, İlhan Başgöz ve Şükrü Elçin'den sonraki ikinci nesil akademik kadroları bizzat doktora tezlerini yöneterek yetiştirmiş ve bu alandaki fasılanın kısa bir sürede kapanmasını sağlamıştır. Benim de içinde bulunmaktan gurur duyduğum bu ikinci nesil döneminin Batı'daki gelişmiş metot ve kabullerini kendi malzememize uygulayarak, bu bilim dalına dinamizim getirmiştir. Kürsü, Türk Halk Edebiyatı Kürsüsü adı ile kurulmakla birlikte, ikinci nesil halk edebiyatının halkbiliminin bir kolu olduğunu çok çabuk fark etmiş ve folklorun bütün dallarına gücü yettiğince katkıda bulunarak ileri görüşlülüğünü göstermiştir. Rahmetli Kaplan Haca'nın rahleyi tedrisinde yetişen Bilge Seyidoğlu, Saim Sakaoğlu, Muhan Bali, Fikret Türkmen ve benim çalışmalarımız ve akademik hayatımız incelendiğinde her birimizin bu alana gerekli farklı ekolleri temsil ettiğimiz görülür. Bu farklı yaklaşım ve üsluplar bilimselliğin sağlıklı gelişerek, çeşitlenmesinde fevkalade önemli ve gerekli bir etken ve sinerji yaratmıştır ki bugün bu alanda çalışan genç kadroların sayıları birkaç yüzü bulmuştur.

N.Ö. - Sn. Hocam, doktoranızı neden masal ve neden Elazığ masalları üzerine yaptınız? Elazığ Masalları adlı çalışmanızda neleri gerçekleştirmeyi amaçlamıştınız?

Prof. Dr. Umay GÜNAY - Yukarıda da bir nebze bahsettiğim üzere, Atatürk Üniversitesi bölgesel malzemeye öncelik vermeyi bilimsel politika olarak benimsemişti. Folklor ve Halk Edebiyatı çalışmalarımızda çağdaş metod ve araştırmalar önemli bir yer tutuyordu. Bizde yapılan çalışmalar pek sınırlı ve giriş mahiyetindeydi, ancak dünyada çok yol alınmıştı. O yıllarda, bütün dünyada yaygın kabul görmekte olan yapısalcığın kurucusu ve öncü araştırıcısı Rus masal araştırıcısı Viladimir Propp'du. Propp, Dünyadaki bütün masalların benzer bir plan ve ortak 31 fonksiyondan oluştuğunu iddia ediyordu. O zamana kadar, masalın temel yapı malzemesi olarak kabul edilen motiflerin değişkenlik gösterdiği söyleniyor ve değişken yapıların sabit planları şekillendiremeyeceğini savunuluyordu. Propp, çalışmasını 1928 yılında yayımlamıştı. Batı, ilk çeviriyi 1958'de yapmış ve kendini gecikmiş kabul ediyordu. Çok dikkat çekici ve etkileyici bir metoddu. Sayfalar dolusu bir masalı sonuçta bir satırlık bir denklem haline getirebiliyor ve insanların zihin yapılarını ve ruhsal taleplerini özetleyebiliyordunuz. Benden önce mesleğe başlamış olan sevgili dostum ve değerli bilim adamı Bilge Seyidoğlu, o tarihte doktora çalışmasını Erzurum masalları üzerine hazırlıyordu. Ben de bölgenin bir başka vilayetini seçmeyi düşündüm. Kars'ı arzu ettim, bugün Türkiye'nin yetiştirdiği en değerli Türk dilcilerinden olan Ahmet Bican Ercilasun da doktora çalışması için Kars'ta çalışıyordu. Babamın görevi dolayısıyla lise birinci sınıfı Elazığ'da okumuştum. Ayrıca her hatırladığımda yüreğimi yakan, çok genç yaşta kaybettiğimiz, rahmetli Doç. Dr. Yusuf Ziya Öksüz, o tarihte üçüncü sınıf öğrencisiydi, kendi memleki olan Elazığ'da bu çalışmayı yapmam konusunda çok teşvik etti. Böylece metot ve malzeme bir araya gelmiş oldu. Konuyu Prof. Dr. Mehmet Kaplan Hoca'ma aktardığımda, O da en az benim kadar heyecan duydu. Ve çalışmayı O'nun yönetiminde tamamladım. Propp'un tezinin doğru olduğunu ispat-

lamakla beraber fonksiyonların alt guruplarına yaptığım önemli eklemelerin kültürlerin içerik ve kabullerinin yapılarını çeşitlendirdiğini sergilemiş oldum. Propp metodu, masalların tasnifi ve tahlili ötesinde bana çok dağınık ve kalabalık her türlü malzemeyi kolaylıkla tasnif ederek, malzeme içinde kaybolmamayı, amacı yitirmemeyi öğretti. Bilimsel çalışmalarda, Propp'un yaklaşımını herkesin ögrenmesinin iyi bir alt yapı olacağı görüşündeyim. Bir bildiri ile bu metodu bütün Türk masallarına da uygulayarak, görüşlerimin ve tesbitlerimin doğruluğunu kanıtladım. Ayrıca Elazığ, Diyarbakır, Denizli veya İstanbul ve diğer iller gibi Cumhuriyet dönemindeki idari yapılanmaların kültürel farklılığı temsil etmediğini de gördüm. Türkiye'nin hangi ilinde derleme yaparsanız yapın ortalama yetmiş ortak masalın bilindiğini ve nakledildiğini gördüm.

N.Ö. - Sn. Hocam, dünyadaki ve Türkiye'deki halkbilimi araştırmalarını kuram ve yaklaşım sorunları açısından değerlendirir misiniz?

Prof. Dr. Umay GÜNAY - Bu soru başlı başına bir araştırma ve karşılaştırma gerektiren bir çalışmanın başlığı olabilir. Her alanda olduğu gibi halkbilimi alanında da gelişmiş ülkelerin takipçisi olduğumuzu, ancak malzememizin orijinalliği ve zenginliği sebebiyle yaklaşım ve metodları çeşitlendirdiğimizi söyleyebilirim. 21. yüzyılın ilk çeyreğinde daha katılımcı ve önerenler arasında olabileceğimizi düşünüyorum. Ben mesleğe devam edebilseydim bu alanda birtakım gelişmeler ve tesbitler içindeydim. Arkamdan gelen siz değerli gençlerin atılım yapacağınıza inanıyorum. İçinizde gerçekten çok yetenekli ve gayretli gençlerin var olduğunu bilmek beni hem sevindiriyor, hem de umutlandırıyor. Yolunuz açık, bahtınız yar olsun.

N.Ö. - Sn. Hocam, Hacettepe Üniversitesi'ne geçerken beklenti ve hedefleriniz nelerdi? Bunları gerçekleştirebildiniz mi?

Prof. Dr. Umay GÜNAY - Ben, rahmetli annemin arzusu üzerine Ankara'ya gelmek üzere Hacettepe Üniversitesi'ne müracaat etmiştim. Ne hazindir ki, anneciğimi başarısız bir açık kalp ameliyatında kaybettikten sonra, Hacettepe'de göreve başladım. Allaha bin şükür hem Erzurum Atatürk Üniversitesi'nde, hem Hacettepe, hem de Gazi Üniversitesi'nde çok başarılı ve mutlu bir meslek hayatım oldu. Bilimsel olarak güzel çalışmalar yapmamın yanında bana emanet edilmiş binlerce Türk gencine bilgilerimi aktarma imkanı buldum. Emekli sandığının kayıtlarına göre 30 sene dokuz ay 11 gün süren meslek hayatımda hiç bir öğrencimin üniversite idaresine veya danıştaya bu hoca benim hakkımı vermedi diye bir tek şikayet almayan şansı hocalardan biri oldum. Bu benim görevimi objektif ve nitelikli yapmam kadar, Atatürk gençliğinin kadir kıymet bilme asaletinden de kaynaklanmıştır. Meslek hayatımda, öğrencilik yıllarında hakkın rahmetine kavuşmuş öğrencilerim için hala içim yanar. Bütün öğrencilerime, bu vesile ile bana mesleğimi ve dolayısıyla kendimi anlamlı hissettirdikleri için teşekkür ederim, hepsine mesleklerinde ve özel hayatlarında mutluluklar ve başarılar dilerim. Mesleki olarak gerek Türk Halbilimi Anabilim Dalı Başkanlığım, gerekse Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bölüm Başkanlığım dönemlerinde, saygıdeğer Dekanımız Prof. Dr. Emel Doğramacı'nın destekleriyle lisans ve lisansüstü programlarda yaptığım, çağdaşlaşmaya paralel değişikliklerin hem eğitim ve öğretim, hem de akademik çalışmalarımız için ufuk açıcı olduğunu düşünüyorum. Bir bilim adamının amaçlarına ulaşması diye bir şey olamaz diye düşünüyorum. Her vardığınız yeni nokta, bir sonraki yeni nok-

talara işaret eder. Büyük araştırıcımız Fuad Köprülü'nün söylediği üzere "ilimi nesiller tamamlar". Yol sonsuz, ama hızla yol alındığını bilmek heyacan verici.

N.Ö. - Sn. Hocam, "Aşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi" adlı eseriniz hakkındaki görüşlerinizi öğrenebilir miyiz ve Barış Manço ile ilgili yorumunuzu da dikkate alarak Aşık Tarzı Kültür Geleneği'nin araştırılması konusunda yapılması gerekenleri belirtir misiniz?

Prof. Dr. Umay GÜNAY - " Türkiye'de Aşık Edebiyatı ve Rüya Motifi " başlıklı doçentlik tezime dayalı eserim, hala çok sevdiğim ve alanımızda bir eksikliği giderdiğine inandığım çalışmadır. Ben o çalışmayı hazırlarken ata yurdumuzda bulunan Türk Cumhuriyet ve toplulukları henüz bağımsızlıklarını kazanmamışlardı. Bu sebeple o çalışma Anadolu sahasındaki bilgilere dayalı olarak hazırlandı. Bu çalışmanın benzerlerinin bütün Türk topluluklarında monografik olarak yapılması ve daha sonra karşılaştırmalı çalışmalarla destandan aşık geleneğine uzanan bu maceranın hayat hikayesiyle birlikte örneklerinin ve çeşitlenmelerinin tahlili, değerlendirilmesi ve yorumu hazırlanmalıdır. Türk coğrafyalarının ulaşılabilir olması Türk halkbilimi açısından fevkalade bilgilendirici ve konuların derinlik kazanmasını sağlamıştır. Yeni nesil halkbilimcileri, bu açıdan kendimden çok şanslı buluyorum.

Aşık Edebiyatı, Türk kültürünün destan geleneğinden, yerleşik hayatla birlikte aşık tarzına dönüşümünün belirgin bir noktasıdır. Ancak son noktası değildir, Barış Manço örneği bu geleneğin yirminci yüzyılda yakaladığı dikkat çekici yeni bir sentez, batılılaşma serüveni içindeki kazanımlarını sergilemek açısından önemli bir gözlem ve tespittir. Bilgi çağında da bu gelenek yol alacaktır. Bilgisayar, yeni iletişim alanı internet içinde de Ozan-Baksıdan Aşıklığa, Aşıklıktan Barış Manço örneğine yol alan bu gelenek, yeni bir üslupla hayatiyetini sürdürecektir. Çünkü bu, Türk insanının kendini ifade etme ve ortak değerlerini taşıma yolunda dışa vuran kendini seslendirme yöntemidir.

N.Ö. - Türk kültürü ve karşılaştırmalı kültür alanında çalışanlara önerileriniz nelerdir?

Prof. Dr. Umay GÜNAY - Bu sorunun cevabını da, bir ölçüde önceki sorulara verdiğim cevaplar arasında verdiğimi düşünüyorum. Halkbilim alanın da diğer bilim dallarındaki gibi üniversitelerimizin içinde bulunduğu mali sorunlardan zarar gördüğü ve genç öğretim üyelerinin hedeflerini engellediğini söylemek de bir görev. Ülkemiz, ekonomik sıkıntılarını dileyelim ki kısa bir sürede aşar ve araştırma fonları gelişmiş ülkeler seviyesini yakalarsa, rekabet adil olacaktır.

N.Ö. - Sn. Hocam, medeniyetler ve kültürler arası ilişkiler üzerine oluşturduğunuz "Yoksunluk ve Yoksulluk Yaklaşımınız" hakkında bilgi verir misiniz?

Prof. Dr. Umay GÜNAY - " Yoksulluk ve Yoksunluk Kültürü" başlığını taşıyan yazım, Türkiye'nin yirminci yüzyılda yaşadığı olumsuzluklara karşı geliştirilen bir nevi savunmaların Türk kültürü içinde oluşturduğu girdabı tanımlayan bir çalışmadır. Bu tespitimin sanayi devrimini yakalayamayan Ortadoğu ülkeleri için de geçerli olduğunu düşünmekteyim. Bu konu bu söyleşi içine sığmayacak kadar geniş ve tartışmaya açık olduğu için bu tanımla yetinelim. Bana gösterdiğiniz kadirbilirlik için hepinize teşekkür ediyorum, hepinize sağlık, mutluluk ve başarılar, diliyorum.

N.Ö. – Sn. Hocam, Türk halk bilimi sahasına katkılarınızın ve bizlere olan rehberliğinizin devam etmesi dileğiyle, size teşekkür ederim.